Verbum Vitae
28 (2015) 475-482

Federico Giuntoli, *La storia di Giacobbe* (Fame e sete della Parola 53; Milano: Edizioni San Paolo, 2014). Ss. 96. €8. ISBN 978-88-215-7991-2

Książka Federico Giuntoli *La storia di Giacobbe* jest kolejną pozycją w publikowanej przez Edizioni San Paolo serii wydawniczej *Fame e sete della Parola.* Komentarz Federico Giuntoli do tzw. cyklu Jakuba jest trzecią publikacją tego autora w serii krótkich komentarzy do poszczególnych części Księgi Rodzaju. Wcześniej zostały wydane: *La storia di Abramo*, poświęcona tzw. cyklowi Abrahama (Rdz 11,27–25,18) oraz *La storia degli inizi*, która koncentruje się na tzw. prehistorii biblijnej (Rdz 1,1–11,26). W 2014 r. ukazała się również praca zatytułowana *La storia di Giuseppe*, która śledząc biblijne dzieje Józefa (Rdz 37–50), kończy cykl poświęcony Księdze Rodzaju. Według zamierzeń redaktorów książki publikowane w serii *Fame e sete della Parola* stanowić mają „dokładną i pogłębioną refleksję na temat głównych postaci oraz wydarzeń historii biblijnej”. Trzeba przyznać, że w obliczu skromnych rozmiarów tomiku poświęconego Jakubowi (zaledwie 96 stron formatu 12,5 x 20 cm), wyrażenie „dokładną i pogłębioną refleksję” („riflessione accurata i approfondita”) sprawia wrażenie pewnej hiperboli.

Wrażenie to jest nieco złagodzone w obliczu naukowego autorytetu, który stoi za naukową („dokładną i po-

głębioną") refleksją nad postaciami i wydarzeniami historii biblijnej. Jak już zostało wspomniane, autorem komentarzy do poszczególnych sekcji Księgi Rodzaju jest Federico Giuntoli. Ten urodzony w 1969 r. w Montecatini Terme w Toskanii kapłan diecezji Pescia jest dzisiaj jednym z bardziej znanych i cenionych specjalistów w dziedzinie Pięcioksięgu na gruncie języka włoskiego. Swoje naukowe i biblijne szlify pobierał on w czasie swoich studiów filozoficzno-teologicznych w Instytucie Teologicznym w Lucca (1991-1996), a następnie w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie (1996-2003). Tam uzyskał najpierw licencjat nauk biblijnych (1999). Kontynuując swoją biblijną formację pod kierunkiem wybitnego specjalisty w dziedzinie Pięcioksięgu – Jean-Louisa Ska, Federico Giuntoli uzyskał stopień doktora nauk biblijnych (2003) na podstawie pracy *L'officina della radizione. Studio di alcuni interventi redazionali post-sacerdotali e del loro contesto nel ciclo di Giacobbe (Gn 25,19–50,26)*. W latach 2004-2011 był wykładowcą egzegezy Starego Testamentu w Papieskim Uniwersytecie Urbanianum, a obecnie jest profesorem egzegezy Starego Testamentu w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie. Jest autorem licznych monografii dotyczących Pięcioksięgu. Opublikował między innymi: *L'anima dei luoghi.* Un itinerario biblico dal „deserto" al „giardino" (La tua Parola mi fa vivere 14; Cinisello Balsamo [MI]: San Paolo, 2009); *L'officina della Tradizione*. Studio di alcuni interventi redazionali post-sacerdotali e del loro contesto nel ciclo di Giacobbe (Gn 25,19–50,26) (Analecta Biblica 154; Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 2003). Jest autorem dwutomowego komentarza do Księgi Rodzaju: *Genesi 1–11*. Introduzione, traduzione, apparato critico e commento (Nuovissima Versione della Bibbia dai Testi Antichi 1.1; Cinisello Balsamo [MI]: San Paolo, 2013); *Genesi 12–50.* Introduzione, traduzione, apparato critico e commento (Nuovissima Versione della Bibbia dai Testi Antichi 1.2; Cinisello Balsamo [MI]: San Paolo, 2013) oraz wspólnie z Germano Galvagno współautorem wprowadzenia do Pięcioksięgu: *Dai frammenti alla storia. Introduzione al Pentateuco* (Graphé 2;

Torino: Elledici, 2014). Jest członkiem stowarzyszeń naukowych: Associazione Biblica Italiana, Society of the Biblical Literature oraz Catholic Biblical Association. Nie tylko jego niewątpliwe kompetencje naukowe w dziedzinie biblistyki, ale również wszechstronność zainteresowań pozabiblijnych (między innymi nauka w Konserwatorium muzycznym oraz studia na wydziale chemii we Florencji) dają nadzieję intelektualnej przygody z autorem niebanalnym. Kolejne publikacje Federico Giuntoli podsycają tę nadzieję: nie tylko budzą zainteresowanie w świecie specjalistów, ale przyciągają również czytelników nieposiadających specjalistycznego przygotowania w dziedzinie egzegezy biblijnej.

Książkę otwiera krótkie wprowadzenie, w którym autor wprowadza czytelnika w problematykę tzw. cyklu Jakuba. Opowiadanie o potomku Izaaka zajmuje znaczącą część Księgi Rodzaju, począwszy od Rdz 25,19 aż po Rdz 37,1. Giuntoli zwraca jednak uwagę, że również następujący w ostatniej części Księgi Rodzaju tzw. cykl Józefa stanowi w pewnym sensie kontynuację historii Jakuba (9). Porównując cykl Jakuba z homeryckim opowiadaniem o losach Odyseusza zawartym w *Odysei*, autor zauważa, że elementem, który łączy odległe kulturowo tradycje, jest motyw podróży. Podobnie jak opisany przez Homera Odyseusz, który wyrusza z ziemi rodzinnej, by uczestniczyć w Wojnie Trojańskiej i po dwudziestu latach tułaczki powrócić wreszcie do swojej Itaki, tak też w sercu historii Jakuba znajduje się motyw podróży (5). Podróż ta rozpoczyna się w rodzinnej Beer-Szewie (Rdz 28,10), skąd uciekając przed swym porywczym bratem Ezawem, Jakub uda się na wygnanie do ziemi mezopotamskiej, do swego wuja Labana. Zakończy się ona – podobnie jak w przypadku bohatera Odysei – po dwudziestu latach, kiedy Jakub powróci i osiedli się w kraju Kanaan, który Biblia określi jako „kraj, w którym zatrzymał się jego ojciec" (Rdz 37,1). Oprócz motywu podróży i zadziwiającego podobieństwa długości jej trwania tym, co łączy historie Odyseusza i Jakuba, jest element całej serii przeszkód, które na swojej drodze napotykają bohaterowie. W ten

sposób niezbyt odległa w sensie geograficznym podróż w wyniku „przeciwnych wiatrów" i sieci intryg rozciąga się w czasie, stając się niemal symbolem, przez pryzmat którego słuchacze czy też czytelnicy postrzegają historie Odyseusza i Jakuba[1].

Motyw powrotu do Kanaanu łączy historię Jakuba z obietnicą, jaką otrzymał jego przodek, Abraham. Jak zauważa jednak F. Giuntoli, Jakub odbywa tę podróż jakby w przeciwnym kierunku: podczas gdy Abraham opuszczał swoją ziemię rodzinną i dom swego ojca (Rdz 12,1), Jakub przez większą część opowieści biblijnej znajduje się w drodze do swojej ziemi rodzinnej, zamieszkiwanej przez jego ojca. Co ciekawe, obaj podróżują w stronę tej samej ziemi. Kanaan, który dla Abrahama jest celem „wyjścia z ziemi rodzinnej", dla Jakuba okazuje się być celem „powrotu do ziemi rodzinnej".

Motyw „powrotu z ziemi wygnania do ziemi rodzinnej" stał się, zdaniem F. Giuntoli, szczególnie istotny dla wspólnoty potomków Jakuba-Izraela przebywających na wygnaniu w Babilonii i powracających do swojej ziemi rodzinnej. Zdaniem autora mogli oni bez trudu odkrywać w sobie podobieństwo do postaci patriarchy, od którego wzięło początek imię całego narodu. W ten sposób Jakub mógł stać się *par excellence* modelem wygnańca, którego historia stanowi nie tylko odbicie trudnych losów Izraela w czasie niewoli babilońskiej, ale przekazuje również pełną nadziei zapowiedź końca niewoli i powrotu do własnej ojczyzny (7).

Losy Jakuba-Izraela będącego dziedzicem i kontynuatorem linii, której początek wyznacza powołanie Abrahama, uwypuklają wagę pojęć, które staną się kluczowymi w wielu tekstach biblijnych. Z jednej strony motyw „powrotu" koncentruje uwagę czytelników czy słuchaczy tekstu biblijnego na zagadnieniu „ziemi", będącej przed-

[1] Przy okazji tego porównania Giuntoli nie omieszkał odwołać się do swych fascynacji muzycznych, przywołując operę Claudio Monteverdi „Ritorno di Ulisse in patria" zaprezentowaną publicznie po raz pierwszy w Wenecji w lutym 1641 r (6, n. 2).

miotem obietnicy, którą Bóg złożył Abrahamowi: „cały ten kraj, który widzisz, daję tobie i twemu potomstwu na zawsze” (Rdz 13,5) i którą powtórzył wobec Izaaka: „tobie i twemu potomstwu oddaję wszystkie te ziemie i dotrzymam przysięgi, którą dałem twojemu ojcu, Abrahamowi” (Rdz 26,3). Tę samą obietnicę usłyszy również Jakub w Betel: „Kraj, który dałem Abrahamowi i Izaakowi, daję tobie; i twemu przyszłemu potomstwu dam ten kraj” (Rdz 35,12). Z drugiej strony, dzieje Jakuba pokazują, jak obietnica, którą Bóg złożył Abrahamowi, pozostaje aktualna nawet wtedy, gdy potomkowie Abrahama znajdą się daleko od „ziemi obietnicy”, gdy przez wiele lat nie mogą do niej powrócić. To właśnie „pochodzenie od Abrahama” sprawi, że potomkowie Abrahama wciąż będą rozpoznawać w sobie ślad obietnicy, jaką Bóg złożył Patriarsze. „Abrahamowe potomstwo”, mając świadomość własnej tożsamości i odrębności na tle innych narodów będzie zdolne przetrwać nawet wtedy, gdy na pewnym etapie jego historii braknie innych elementów spajających: gdy pozbawione zostanie ziemi, gdy zabraknie króla, gdy wreszcie zniszczona zostanie świątynia (8).

Modelowy charakter postaci Jakuba okazuje się mieć swoją rolę do odegrania również w odniesieniu do chrześcijan, rozpoznających w sobie „nowego Izraela”. F. Giuntoli przywołuje w tym względzie szczególnie nauczanie św. Pawła dotyczące wolnego wyboru Boga (Rz 9,1-18), który powołał Izaaka, a nie Izmaela (w. 6-9); Jakuba, a nie jego brata Ezawa (w. 10-13). Autor zauważa również, że opisana na kartach Księgi Rodzaju droga, która odegrała tak istotną rolę w życiu Jakuba, może stać się dla słuchacza czy też czytelnika tekstu świętego rodzajem wewnętrznego pielgrzymowania od stanu niewoli grzechu ku „wolności i chwale dzieci Bożych” (Rz 8,21) (10).

Książka F. Giuntoli podzielona jest na części, które wyznacza struktura literacka cyklu Jakuba. Składają się na nią: narodziny Ezawa i Jakuba (25,19-26); sprzedaż pierworództwa przez Ezawa (25,27-34); interludium zawierające relację z pobytu Izaaka w ziemi filistyńskiej

(26,1-33); podstępne pozyskanie błogosławieństwa przez Jakuba (26,34–28,9); sen Jakuba w Betel (28,10-22); pobyt u Labana (29,1–32,3); powrót do Kanaanu i spotkanie z Ezawem (32,4–33,16); pobyt w Sukkot i przybycie do Sychem (33,17-20); gwałt dokonany na Dinie i kres pokojowej koegzystencji w Kanaanie (34,1-31); podróż Jakuba z Sychem do Hebronu (35,1-29); pokolenia Ezawa (36,1–37,1). Autor proponuje nowe tłumaczenie tekstu hebrajskiego Księgi Rodzaju na język włoski oraz dołącza do niego komentarz o charakterze egzegetyczno-teologicznym (6).

W tym miejscu okazuje się jednak, że książka *La storia di Giacobbe* nie jest dziełem zupełnie oryginalnym. Tak bowiem tłumaczenie, jak i komentarze zaczerpnięte zostały z serii *Nuova versione della Bibbia dai testi antichi*[2], a konkretnie z F. Giuntoli, *Genesi 12–50.* Introduzione, traduzione, apparato critico e commento (Nuovissima Versione della Bibbia dai Testi Antichi 1.2; Cinisello Balsamo [MI]: San Paolo, 2013). Redaktorom tej serii wydawniczej przyświecał cel, by tłumaczenie oddawało również drobne niuanse tekstu oryginalnego („ani jedna jota, ani jedna kreska nie zmieni się w Prawie" – Mt 5,18)[3].Wierność ma jednak w zamierzeniu twórców projektu łączyć się z pięknem współczesnego języka włoskiego. By dokonać tej syntezy, redaktorzy zdecydowali się na umieszczenie dwóch rodzajów znaków, które sygnalizują miejsca, w których tłumacz oddalił się od tekstu oryginalnego. Może tu chodzić wybór jakiegoś istotnego wariantu tekstualnego (wówczas pojawia się znak ⌜ ⌝), lub też o dodanie jakiegoś słowa, tak by tekst hebrajski był zrozumiały w tłumaczeniu na język włoski (w tym wypadku dodatek ujęty został w nawias). Pewną nowością jest

[2] Czytelnik zostaje o tym poinformowany w sposób bardzo dyskretny na wewnętrznej stronie tylnej okładki gdzie czytamy: „Attingendo dalle traduzioni e dai commenti della *Nuova versione della Bibbia dai testi antichi*, la presente sezione offre una riflessione accurata e approfondita sui principali personaggi ed eventi della storia biblica".

[3] Zob. „*Nuova versione della Bibbia dai testi antichi*", https://www.youtube.com/watch?v=2JPo5SqgGVo (dostęp: 13.02.2016).

również transliteracja pewnych terminów hebrajskich oraz imion własnych. W tym ostatnim wypadku tłumacz stara się „nie oddalać zbytnio” od oryginału hebrajskiego, idąc jednak na daleko idący kompromis w przypadku imion własnych rozpowszechnionych i utrwalonych we współczesnym języku włoskim. W komentarzach serii *Nuova versione della Bibbia dai testi antichi* tekst oryginalny prezentowany jest obok tekstu tłumaczenia. Dodatkowo oprócz komentarza egzegetyczno-teologicznego dołączony jest również komentarz o charakterze filologiczno-tekstualno-leksykograficznym. W publikacji *La storia di Giacobbe* zrezygnowano z prezentacji tekstu hebrajskiego oraz z komentarzy filologiczno-tekstualno-leksykograficznych. Niestety, sprawia to, że niekiedy w tekście tłumaczenia znaleźć można transliterowane terminy hebrajskie pozostawione bez żadnego komentarza (zob. np. s. 73). Nie znajdujemy również żadnej informacji na temat znaków specjalnych – „⌜ ⌝” oraz „()” – użytych w tekście tłumaczenia. Komentarz egzegetyczno-teologiczny w *La storia di Giacobbe* odbiega niekiedy delikatnie od tego, który zawarty jest w *Genesi 12–50.* Trudno jednak jednoznacznie ocenić, czy zmiany te zostały wprowadzone ze względów estetycznych, czy też sygnalizują jakieś próby przeredagowania tekstu pierwotnego.

Z całą pewnością książka *La storia di Giacobbe*, podobnie jak i inne pozycje z serii *Fame e sete della Parola* służyć mają popularyzacji wiedzy biblijnej i trafiać do czytelników nieco mniej zaznajomionych z profesjonalnym warsztatem współczesnej biblistyki. Choć wydaje się, że generalnie jest to próba udana, to jednak trudno nie oprzeć się wrażeniu, że „przekład” z pozycji o charakterze naukowym (*Genesi 12–50.* Introduzione, traduzione, apparato critico e commento) na publikację o charakterze bardziej popularnym (*La storia di Giacobbe*) dokonał się zbyt automatycznie i zbyt powierzchownie. Temat „podróży” Jakuba – jego wygnanie i powrót do ziemi rodzinnej – w kontekście aktualnej sytuacji geopolitycznej na świecie, z całą pewnością zasługiwałby, nie tylko na staranniejsze przybliżenie niuansów brzmienia poszcze-

gólnych terminów hebrajskich, ale również na pogłębiony komentarz i aktualizację, które byłyby w stanie zaspokoić – choć w pewnym stopniu – współczesny głód i pragnienie Słowa.

Krzysztof Napora SCJ
Instytut Nauk Biblijnych KUL
ul. Radzyńska 3a; 20-850 Lublin
naporus@gmail.com